

Mladi fizik.

Piše J. N.

(Konec.)

XI.

rišlo je, kar sem z žalostjo pričakoval. Dolgo časa so se pripravljali v Ameriko, in mislil sem že, da iz dolgotrajnih priprav ne bo nastalo ničesar. Kar pride denar. Prišel je denar iz tujine, in tujina mi je vzela najljubšega človeka. Bilo mi je, kot bi mi ga ugrabila neizprosna smrt. Šel je tja, in Bog vedi, če ni šel za vedno? In ob tej misli se mi napolni vsakokrat srce z žalostjo.

Kako bi se mi pa ne? Navadil sem se nanj tako, da se mi je zdelo že čudno, če ga nisem videl en dan. Pa kakor je bila moja žalost velika, tako veliko je bilo njegovo veselje. Živo mi je še prizor pred očmi, ko so dobili denar. Slavko je bil kar iz sebe od same radosti; skakal je, vriskal in svoje prijatelje objemal in skoraj vztrpeti ni mogel, da bi odvili zavitek, ki so se iz njega prikazale različne slike iz Amerike. Gledali so jih in občudovali krasoto naslikanih predmetov, in radost se je večala. Vsakemu, ki je bil zraven, je Slavko pripovedoval, da so vse te lepe stvari tam, kjer je njegov oče in kjer bo kmalu tudi sam. Miru ni imel več. Najrajši bi se bil razdelil na tisoč delov, da bi na tisočerihih krajih hkratu pripovedoval, kaj ga vse čaka. Hotel sem mu pokazati pred odhodom še nekaj poizkusov, pa sem moral to namero opustiti, ker ni bilo mogoče z njim ničesar več opraviti. Njegovo telo je bilo tukaj, a duh njegov je že gledal zanimivosti novega sveta. Videl je vlake, ki tečejo po bliskovo nad hišami, videl je hiše — kot hribe visoke — mostove, dolge kot romarske poti in velikanske tvornice. Stroji v njih so taki, da se z njimi napravi lahko vse. Kaj so tiste elek-

trične iskre, ki smo jih proizvajali mi, v primeri z onimi, ki jih proizvajajo tam? Nad glavo opazovalčevo švigajo nad deset metrov dolgi bliski, ki pokajo kakor strele in ki jih znajo tako obvladati, da se človeku ne pripeti ničesar. Ah, ta Amerika! Koliko lepih stvari se nahaja v nji. Ona je prava obljubljen dežela, kamor je Bog izlil ves blagoslov. Ljudje so raj izgubili in našli so ga v Ameriki. Amerika bi morala biti smoter vsakemu človeku. A večina ljudi je tako neumna, da živi tukaj pusto, prazno, brezpomembno življenje, ko bi bila tam lahko srečna. Tam je pravo življenje, prava radost, prava sreča doma. Zategadelj v Ameriko!

Takih misli je bila njegova glava polna. Pustile ga niso niti trenutek pri miru, niti v spanju ne. Kako naj bi pazil potem na moje poizkuse, proizvedene s pripravami, ki so se zdele poleg ameriških kakor muhe poleg slonov. Kar ni dišalo po Ameriki, se mu je zdelo dolgočasno. Zato si je skoraj ves čas ogledoval slike, ki jih je imel vedno pri sebi.

„Vidite, kako majhni so ljudje na tem parniku; kakor vejice izgledajo,“ mi je rekel, pokazavši na fotografijo, predstavljajočo velik parnik, ki mogočno reže valove po širnem morju.

„Iz tega lahko izprevidiš, kako velik mora biti tisti parnik. Takšen bo tudi tebe nesel tja, kamor si želiš. Tudi ti boš izgledal kakor vejica, kakor prašek, ki ga veter odpihne, kadar hoče.“

„Je li veter na morju močan?“ me radovedno vpraša.

„Kakor je. Časih je mirno; veter le božka male valove, ki tečejo do obali, kjer hudomušno pljuskuje ob ribičevih nogah. Časih pa nastane tak hud vihar, da se zadere globoko v vodo, kot bi ji hotel priti do dna. Morje se zgane, skoči pokonci, in vname se strašen boj. Vihar tuli, voda se peni in v velikanskih valovih, v strasti ljutega boja se igra z največjimi ladjami kakor z jajčji lupinami.“

„In je nevarno?“

„Seveda je! Koliko parnikov je že ob takih prilikah utonilo, in koliko tisoč ljudi je že našlo v morju hladen grob. Ko se taki elementi med seboj prepirajo, zahtevajo vedno žrtve, da se pomirijo.“

Plašno me je pogledal in se zamislil. Žal mi je bilo že, da sem tako govoril. Bal sem se, da bi se morja ustrašil in materi delal sitnosti. Ko sem ga pa mislil zaraditega tolažiti, me vpraša:

„Ali ne morejo napraviti ladje tako, da bi se ne potopila?“

Pojasnjeval sem mu, da so dandanes posebno tiste velike ladje precej izpopolnjene in da utonejo le v najhujših slučajih. V takih slučajih pa niso v nevarnosti le ladje na gibkih valovih, ampak tudi hiše na trdnih tleh. Ako se pripeti tuptam kaka nesreča na morju, ni nič čudnega, ker nesreča nas čaka lahko povsod.

In dobro mu je delo to pojasnjevanje, še bolj nego sem pričakoval. V teku nadaljnjega govora sem pa spoznal, da mu ni ugajalo toliko spoznavanje o precej veliki varnosti na morju, kolikor dejstvo, da niso ladje še tako popolne kot bi morale biti. Zakaj mu je to ugajalo? Ali ni videl tukaj naloge, ki čaka na rešitev? V glavo si je vtepel, da hoče

postati izumitelj in spoznal je polje, ki se da na njem še kaj izumiti. Mogoče bo ravno on zidal parnike, ki jim ne bo nobena nevihta kos. In ozrl se je zopet na sliko, kjer je videl različne stvari, ki jih še ni razumel. Videl je na jamboru raztegnjeno mrežo in je zmajal z glavo.

„Tista mreža spada k postaji brezžičnega brzojava,“ sem mu hotel pojasniti, pa sem spoznal, da bi mu bilo treba razložiti, kaj je brzojav in kako se brzojavlja, ker ni imel pojma o teh stvareh. Ako bi tukaj ostal, bi mu razložil polagoma vse, v naglici se pa ne da. Zadovoliti se je moral zaradi tega le s spoznanjem bistva onih stvari.

„Elektriko pošiljamo lahko po žici od enega kraja v drugi, kjer učinkuje na poseben način. Iz teh učinkov se spozna, kaj hoče oni, ki pošilja elektriko. Električna teče z velikansko hitrostjo po žici, in zaradi tega pridejo znamenja v jako kratkem času iz še tako oddaljenih krajev. Zato imenujemo tako javljenje znamenj — brzojavljanje. Vse za to potrebne priprave imenujemo brzojav in kraj za odpošiljanje, oziroma za sprejemanje znamenj pa brzojavne postaje. Postaje so tedaj z žico spojene, kar pa ni neobhodno potrebno.“

„Kako to? Kako pa pošiljajo elektriko od ene postaje do druge?“

„Po zraku,“ sem mu odgovoril in mu povedal, da imamo v tem slučaju brezžični brzojav.

Spomnil se je, da skače elektrika skozi zrak od enega telesa do drugega in da je iskrodalja tem daljša, čim močnejša je elektrika. Spomnil se je tudi slike, predstavljajoče elektriko, letečo deset metrov skozi zrak, in da se javlja v tem slučaju že kot mogočni bliski. Kako mogočni bliski bi pa morali biti za tako velike razdalje, ki se iz njih brzojavlja? To se mu je zdelo nevarno in zaradi tega čudno. Še bolj pa se je začudil, ko sem mu rekel, da rabimo za brzojavljanje razmeroma šibko elektriko, ki provzroča v zraku med postajami nevidne učinke. In da bi dobil vsaj malo pojma, sem mu navedel primero.

„Poslušaj! Ako plava kaka stvar na mirni vodi, provzročim, da se vzdiguje gorindol, ne da se je s kakim telesom dotaknem. Kamen vržem v vodo, kjer nastane val. Ta se širi naprej in naprej do brega. Spotoma zadene ob plavajočo stvar in jo vzdigne. Ta učinek lahko povečam, če vržem več kamenov hitro zaporedoma v vodo, da nastane cela vrsta valov. Na sličen način učinkuje električna iskra na oddaljene elektrode. Kar je za kamen voda, je za električno iskro neka nevidna tvarina, ki so z njo prepojena vsa telesa in ki jo je polno vsemirje. To tvarino imenujemo eter. V njem nastane vsakokrat, ko skoči iskra, val, ki se širi po bliskovo na vse strani v velike daljave. Kjer zadene ob kak elektrodo, provzroči v njem električen učinek. Da je pa ta zadosti velik, se morajo valovi vrstiti hitro zaporedoma, tedaj tudi iskre. To pa dosežemo na preprost način. Lajdensko steklenico poznaš. Videl si, da dobimo iz nje lepo svetlo iskro, če je dobro napolnjena z elektriko. V resnici pa ne nastane samo ena svetla iskra, temveč jih nastane mnogo, ki se vrstijo z velikansko hitrostjo ena za drugo. Te provzročijo celo vrsto valov, ki jih vlovijo navadno z žičnimi mrežami, kakor vidiš tu na sliki.“

▷ Kdo ugane? ◁

Poslušal me je tako pazljivo, da je skoraj pozabil na Ameriko. Šele slika ga je nanjo zopet spomnila. Ker je bilo že kasno, je šel domov. Drugi dan pa se je odpeljal.

To sem vam hotel povedati o tem mladem učenjaku. Dobro je tukaj začel in če bo tam tako nadaljeval, ne dvomim, da boste že v nekaj letih čitali o znamenitem slovenskem izumitelju Slavku. Nesel je tja dobro voljo, bistri razum in polno glavo načrtov, in če mu da še Bog svoj blagoslov, bo v prid vsemu človeštvu.

Kdo ugane?

Spisal Ivo Trošt.

a kostanj je namreč šlo.

Braničarjevi, Kotnikovi in Frlinovi otroci so bili pri Kotnikovih in počeli, ker je bil deževen jesenski dan, kar so se domislili. Šli so se že slepo miš, črnega moža, trdni most, celo vojake in — šolo, seveda s strogimi kaznimi in zaporom. Kotnikova Nina je bila učiteljica in se menjevala v „razredu“ s Frlinovim Danilom, ki je služboval ta dan že kot — nadučitelj.

Naveličali so se vsega. Iznajdljiva Nina pa iztakne nekje zrel kostanj, ga pokaže družbi in reče: „Kdor ugane, v kateri roki ga imam, pa mu ga dam.“ Takoj je sedelo šest šolarjev pred nekdanjo učiteljico zopet na klopi, zakaj prej so bili porazdeljeni zaradi različnih kazni, v šoli po vseh koteh. „Kdo ugane?“

Vsi so ugibali, nekateri veselo, drugi resno. Marsikdo bi zares rad dobil temnorjavi kostanj, največ jim je šlo za šalo in presenečenje, ko je pokazala Nina kostanj v nasprotni roki, kakor je kdo uganil.

Slednjič ga dobi Frlinova Metka.

Nina je kmalu dobila drugo zrno: „Zdaj — kdo ugane?“ Metka je uganila: „V levi roki!“ Zato je poslej večina ugibalcev menila, da je tudi ta kostanj v levi roki. Zaman. Drugače jo je pogodil Danilo, češ: vsi trde v levi, pa ga ni, mora biti torej v desni; pa tudi v desni ga ni bilo, ko je bil on na vrsti, zakaj Nina je po vsakem vprašanju vnovič zamenjala zrno v rokah na hrbtu, časih tudi samo navidezno, saj videti itak ni mogel nihče, kaj se godi za njenim hrbtom.

Žalosten je bil Danilo, da ni uganil, vendar se je moral smejati Braničarjevemu Sandku, ki je smešno in resno trdil zaporedoma svojo: „I, v eni roki pa je!“ Seveda ga ni obveljala. Toda Danila je začela stvar zanimali drugače. Premišljal je zares, da bi se mogla tu dobiti pot, ki bi zanesljivo kazala, kje je kostanj. Poizkusil je s tem, da je trdil sedaj v levi,